

Schilderen stemt hoopvol

In de jaren tachtig van de vorige eeuw kwam definitief de klad in de historisch leidende rol voor schilderkunst. Haar maatschappelijke en museale privileges gingen over naar video, fotografie en installatiekunst en deze nieuwe disciplines werden vervolgens navenant populair onder kunstenaars. Voor de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst bleven de gevolgen niet uit. Om een idee te geven: in 1986 deden maar liefst 802 kunstenaars mee, inmiddels schommelt het aantal aanmeldingen voor de oudste schilderpreis van Nederland al jaren tussen 200 en 300. Dit jaar zijn het er 230.

Een 147 jaar oude Koninklijke Prijs schaft zichzelf niet af als het met zijn voorwerp van koninklijke aandacht een tijdje wat minder gaat. Gelukkig maar. Een korte duik in de archieven leert namelijk dat er ook heuglijk nieuws is te melden. Was tot 1980 minder dan 10% van de winnaars een vrouw, tussen 1980 en 2018 liep het gemiddelde percentage vrouwelijke laureaten gestaag op tot bijna 30%. Als je alleen naar de laatste jaren kijkt schommelt het aantal iets onder de 50%. Als mogelijke voorafspiegeling van de mores in de samenleving stemt dit vrolijk.

Evengoed is niet alles koek en ei. Zo wordt er de laatste jaren weer flink geschilderd, maar dat betaalt zich nog niet uit in een stijgende hoeveelheid aanmeldingen. Zou de prijs zichzelf in de weg zitten? Een historisch voorbeeld lijkt deze aanname te bevestigen. In 1986 nam René Daniëls zitting in de jury, een schilder - en wat voor één - die zelf de Koninklijke Prijs nimmer won. Wellicht miskenden opeenvolgende jury's zijn bijzondere kwaliteiten, ook denkbaar is dat de illustere Daniëls gewoon nooit heeft meegedaan. Waarom zou een aanstormend talent anno 2018 niet meedoen aan de Koninklijke Prijs? Hieronder vier mogelijke verklaringen:

Deze generatie, grootgebracht in de oprukkende woestijn van uitdrogende subsidiepotten en neoliberal wensdenken, heeft vermoedelijk allereerst een **economisch motief**. Gezien het geslonken deelnemersveld is de Koninklijke Prijs met jaarlijks vier hoofdprijzen nauwelijks nog een schaars goed te noemen. Het schrikbeeld niet eens één van die vier prijzen binnen te slepen weerhoudt ambitieuze schilders wellicht mee te doen. Temeer daar de prijs, niet overdreven gedoteerd, hoog scoort op prestige en

zichtbaarheid. Dit gaat over afbreukrisico en om daarin tegemoet te komen huldigt de Koninklijke Prijs vanaf dit jaar het olympisch aantal van drie laureaten, is het prijzengeld verhoogd en het aantal genomineerde exposanten teruggebracht van 20 naar 12.

Dan is er de **jaarlijkse gang naar Canossa**. Een kunstenaar moet flink door het stof voor zijn koninklijke absolutie. Eenmaal door naar de tweede ronde, dient een kunstenaar twee werken op locatie aan te leveren om ze enkele dagen daarna, bij een negatieve uitslag, weer op te halen. Zo wordt een afwijzing wel akelig concreet. Toch wordt aan dit aspect van de Koninklijke Prijs niet getornd. Om met kunsthistoricus Frank Reijnders te spreken: schilderijen moeten hun materiële aanwezigheid, vaagheid van intentie en suggestieve expressie voortdurend opdringen aan het denken van de jury, als permanente provocatie aan theoretische uitspraken en losgezongen betogen. De schilderkunst is zelf haar beste pleidooi!

De jury bestaat uit leden van de nationale kunstmaffia. Koninklijke aandacht is uit aard der zaak soeverein, staat boven de partijen en is dus onvoorwaardelijk eervol. Aan een jury derhalve de dankbare taak tot een oordeel te komen. Bij afwezigheid van een hogere instantie die de waarheid in pacht heeft gaan we uit van een samenleving en van kunst die meerstemmig is. Een ter zake bekwame jury is daar een legitieme afspiegeling van zodat iedereen zich gerepresenteerd voelt: randstedeling en provinciaal; jong en oud; zwart en wit; man en vrouw; denker en doener; purist en kruisbestuiver.

De jury is partijdig. In zekere zin: individuele leden worden gekozen om hun uitgesproken visie. Niettemin staat de discussie centraal in het juryproces. Deze jury streefde ernaar via discussie, dus zo min mogelijk via stemrondes, consensus te bereiken, zodat de opvattingen en pleidooien van de individuele juryleden de doorslag geven en niet een mogelijk ongewis resultaat van directe democratie - zie Brexit. Kunst en gedachtewisseling zijn immers onherroepelijk tot elkaar veroordeeld. Zonder publiek, betoogde Marcel Duchamp, is een kunstwerk niet af. De kunstenaar maakt een werk, het publiek ontcijfert het en laat interpretaties erop los die het kunstwerk in de maatschappelijke realiteit trekken.

Al pratend, soms erg hard pratend, is de onvolprezen jury tot een unanieme keuze van achtereenvolgens twaalf exposanten en drie winnaars geraakt. Ze heeft ook unaniem en met pijn in het hart potentiële kanshebbers laten afvallen die in de tweede ronde een

onbegrijpelijke of teleurstellende keuze lieten zien. Dat is de jury beu. Een deelnemer die afvalt in de tweede ronde krijgt vanaf dit jaar op verzoek feedback. Nieuwe ronde, betere kansen zagezegd.

Als juryvoorzitter vind ik het eervol aan Zijne Majesteit de volgende drie schilders voor te dragen als winnaar van de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst 2018:

Raquel van Haver

Sam Hersbach

Neo Matloga

Een aanhouder die wint en twee relatieve nieuwkomers: de jury is unaniem in zijn waardering voor het werk van deze drie kunstenaars en om meer redenen dan de jury leden telt. Alle drie zijn verhalenvertellers met oog voor detail, die met schwing en lef beelden construeren, die het publiek uitnodigen tot zorgvuldig kijken. Dit kan bij uitstek in de tentoonstelling waarin meer werk van minder kunstenaars is te zien in een tentoonstellingsontwerp dat het adagium: 'kijken is vergelijken' beter faciliteert. De verleidelijk zilverkleurige publicatie, verrassend praktisch vormgegeven door Koos Breen, behelst dit jaar eveneens een primeur: een interview van de hand van kunstcriticus en curator Nanda Janssen, tevens jurylid, waarin de winnende kunstenaars aan het woord zijn, voordat anderen dat voor hen doen.

De jury van 2018 bestond uit:

Brian Elstak

Gijs Frieling

Hans den Hartog Jager

Nanda Janssen

Iris Kensmil

Marc Mulders

Paula van den Bosch (voorzitter)

Namens de jury,

Paula van den Bosch